תלמוד בבלי · אחרונים · חכמת שלמה · סדר זרעים

חכמת שלמה על ברכות

רבי שלמה לוריא [המהרש"ל]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

חכמת שלמה על ברכות

רבי שלמה לוריא [המהרש"ל]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חכמת-שלמה-על-ברכות/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ג. 5
דף ג: 5
דף ד. 5
דף ד: 6
דף ה. 7
דף ה: 7
דף ו. 7
דף ו: 8
דף ז. 8
דף ז: 8
דף ח. 8
דף ח: 9
דף ט. 9
דף י. 10
דף י: 10
דף יא. 10
דף יא: 10
דף יב. 11
דף יב: 11
דף יג. 11
דף יד. 11
דף יד: 11
דף טו. 12
דף טו: 12
דף טז. 12
דף טז: 12
דף יז. 12
דף יז: 13
דף יח. 13
דף יח: 13
דף יט. 13
דף יט: 13
דף כ. 14
דף כא. 14
דף כא: 14
דף כב. 14
דף כב: 15
דף כג. 15
דף כג: 15
דף כד. 15
דף כד: 15
דף כה: 16
דף כו. 16
דף כו: 16
דף כז. 16
דף כז: 16
דף כח. 17
דף כח: 17
דף כט. 17
דף כט: 18
דף ל. 18
דף ל: 19
דף לא. 19
דף לא: 20
דף לב. 20
דף לב: 20
דף לג: 20
דף לד. 21
דף לד: 21
דף לה. 21
דף לה: 21
דף לו. 22

דף לו: 22
דף לז. 22
דף לז: 23
דף לח. 23
דף לח: 23
דף לט. 24
דף לט: 24
דף מ. 24
דף מ: 24
דף מא. 24
דף מא: 25
דף מב. 25
דף מב: 25
דף מג. 25
דף מג: 26
דף מד. 26
דף מד: 26
דף מה. 26
דף מה: 26
דף מח. 27
דף נח. 27
דף סא. 27
דף סד. 28

דף ג.

גמרא והא קמ"ל דאיכא משמרות ברקיע ואיכא כו' כצ"ל ונכתב בצדו נ"ל מאי נ"מ להתפלל באותן משמרות מצאתי:

שם ועונין יהא שמיה הגדול מבורך הקב"ה כו' כצ"ל ונמחק השאר ונכתב בצדו נ"ל טעות דאינו שייך ליהא שמיה רבא אלא אסוף קדיש שאומר בכולן אמן אבל יהא שמיה כו' הוא דבר שבקדושה ושייך דוקא אתחילת קדיש וכן לקמן בפרק מי שמתו (דף כ"א ע"ב):

רש"י בד"ה תפלה קצרה הביננו ולקמן מפרש כו' כצ"ל:

דף ג:

גמרא דתני רבי יהושע אומר עד שלש כו' כצ"ל ונ"ב פי' הוא על קרא דקדמו עיני אשמרות וק"ל:

שם רבי אבא בר כהנא אפילו בדברי תורה וכ"ש כו' כצ"ל:

שם ה"ק דוד כו' נמחק דוד ונ"ב נ"ל דלא שייך לישנא ה"ק אלא על הקרא או על המשנה וכהאי גוונא וכן יראה מפירש"י ודו"ק:

שם אין הקומץ כו' נ"ב יש מפרשים חגב כי ונהי בעינינו כחגבים מתרגמינן כקומצין:

שם אמר רב יוסף מאי קראה דכתיב ואחרי כו' כצ"ל:

רש"י בד"ה אין הבור מתמלא מחוליתו העוקר כו' כצ"ל:

ד"ה מאי קראה כו' צ"ל הכי גרסינן מאי קראה ונ"ב צ"ל:

בא"ד בן יהוידע ואביתר ושר צבא כו' כצ"ל:

תוספות בד"ה אין הבור כו' פירש"י כו' נ"ב ברש"י שלנו לא מצאנוה כהאי לישנא אלא עוקר חוליא מבור כו' ואותו פי' הביאו התוספות עצמן בסנהדרין בשם רש"י והקשו עליו ופירוש זה שמזכירין הכא בשם רש"י כותבין שם בלשון ויש מפרשים כו' ולא בשם רש"י ומ"מ מה שמקשין הכא שייך אף על פירוש רש"י שבכאן וק"ל נ"ל:

בא"ד מן העשירים כו' נ"ב פירוש למלאות העניים וק"ל:

דף ד.

רש"י בד"ה בניהו בן כו' ב"ד וכן כו' הד"א:

בא"ד וקודם להם כו'. נ"ב פי' לאורים ותומים וק"ל:

בא"ד אם יצליחו הס"ד:

בד"ה תליסר כו' ולמחרת יגיע כו' נ"ב פי' הלילה שבין י"ג לי"ד:

בד"ה בשליא כו' כדת שליא שנחזיקנה שהיה ולד כו' כצ"ל:
בד"ה מפיבושת צ"ל מפי בושת כו' לו טעות הס"ד:
בד"ה שמא יגרום כו' לפי שהיה ירא שמא יחטא ויגרום החטא כצ"ל ונ"ב ס"א:
תוספות בד"ה בניהו זה סנהדרין מסברא אומר כו' נ"ב וברש"י שלנו אינו משמע כן והא ראיה שרש"י מביא המקרא וכן הוא אומר וגו' מיד אחר בניהו זה סנהדרין והיינו שמביא ראיה ממנו שהוא סנהדרין מדקדם לאורים ותומים ודו"ק נ"ל:
בא"ד כך פרש"י נ"ב ברש"י שלנו אינו נ"ל רק בסנהדרין בפ"ק תמצא כך ע"ש:

דף ד:

גמרא תפתח כתפלה אריכתא דמיא כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה אי כרב"ג כו' ויש בכלל כו' כצ"ל:
בד"ה זה הסומך כו' וכ"ש דשחרית דעיקר גאולת מצרים בשחרית הוה כדכתיב כו' כצ"ל:
בא"ד וסמיך ליה יענך כו' נ"ב תימא לי מאי צריך לסמיכת יענך ה' ביום צרה דהוא במזמור אחר וג"כ פסוק אחר למנצח מזמור לדוד מפסיק בנתים תיפוק ליה מקרא גופא דכתיב יהיו לרצון אמרי פי שהוא תפלה כדמסקינן לקמן וסמיך ליה ה' צורי וגואלי ואין לומר משום דקדמיה תפלה לגאולה על כן צריכין אנו למילף מקרא אחרינא לאקדומיה גאולה לתפלה זה אינו דע"כ א"א לאקדומיה תפלה ולסומכה לגאולה אם לא שמקדים גאולה לתפלה וא"כ מאחר שילפי' מקרא דצריך לסמוך גאולה לתפלה פשיטא דצריך לאקדומי כדי לסומכה יחד וע"ק לי הלא קרא דיענך ה' ביום צרה אינה תפלה אלא בקשת רחמים כשאר מזמורים וברכה בעלמא הוא ולא תפלה ונ"ל מאחר דעיקר הטעם לסמוך גאולה לתפלה כדי שלא יהא נזוק כל היום כדאמרינן לקמן א"כ ילפינן מיענך ה' ביום צרה וק"ל. ותדע דכתב האור זרוע דבשבת אין צריך לסמוך משום דאינה יום צרה סוף סוף מ"ש משאר ימים אלא מאחר שעיקר הטעם שלא יהא נזוק וזהו יענך ה' ביום צרה ובשבת לאו יום צרה ודו"ק:
בא"ד של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג כו' אליו ומרציהו בתשבחות כו' כצ"ל:
בד"ה באמצע כו' של יום דקא סבר כו' כצ"ל:
בד"ה ויעף אלי כו' ולא הרגיע בנתים כצ"ל:
תוספות בד"ה אמר רבי יוחנן כו' תפלת ערבית חובה כו' נ"ב לאו שאמר בהדיא אלא הכי פירושו א"כ מוכרח לומר שרבי יוחנן שמחייב לסמוך ע"כ סבר תפלת ערבית חובה וא"כ תהיה ע"כ פלוגתא דרב ורבי יוחנן וא"כ הלכה כר' יוחנן ודו"ק כן מוכח באשר"י נ"ל:
בא"ד פסקינן כר"י צ"ל דאפילו אי סובר רבי יוחנן כרב כו' כצ"ל:

בא"ד יש לנו לסמוך ואין לנו להפסיק בדברים אחרים אלא כמו שנהגו כך הוא לשון הרא"ש:

דף ה.

גמרא אלא תלמדנו כו' נ"ב ונ"ל יותר לגרוס אל תקרי תלמדנו אלא למדתנו וק"ל:
רש"י בד"ה ואם תלמיד חכם כו' דיו בכך נ"ב פי' בתורתו:
בד"ה כאלו אוחז חרב פיפיות בידו כו' כצ"ל:
בד"ה אשרי הגבר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו כו' כצ"ל:
בד"ה נאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית כו' כצ"ל:

דף ה:

גמרא וצפונך תמלא בטנם ישבעו בנים רב נחמן כו' תניא אבא בנימין כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה הא לן כו' שילוח והן מזבח כו' כצ"ל:
בד"ה גלייה ר' יוחנן לדרעיה הס"ד:
בד"ה מי שביק כו' שהוא גנב לי כו' כצ"ל:
תוספות בד"ה אלא אימא כו' דשרי ללמוד קודם דלקמן כו' נ"ב וקשה לי דלמא רש"י בהגיע זמן קריאת שמע ותפלה איירי וי"ל דלשון כשעמדתי ממטתי משמע אחר שעלה עמוד השחר מיד אף שלא הגיע זמן ק"ש בעונתה וכן משמע מלשון הגה' מיימונית פ"ו דתפלה שפלוגתת רש"י ור"י איירי בעלה עמוד השחר אבל פשיטא דקודם עלות השחר שרי ללמוד לכולי עלמא ואף שאר מלאכות נ"ל:
(**עיין** במהרש"א):

דף ו.

גמרא לוא הקשבת כו' כצ"ל וכן ברש"י:
שם קיטמא נהילא כו' נ"ב פירוש אפר הנעבר בנפה ערוך:
שם ולחתום פומיה נ"ב ידחק את פיו מלשון או החתים בשרו נ"ל:
שם עבד הכי חזא ואתזק כו' ואתסי תנא אנא כו' שמי אבוא אליך וברכתיך וכי כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה בוכרתא הבכורה לאמה הס"ד:
בד"ה ולחתמיה לקנה הס"ד:
בד"ה ומנין כו' קרויה עשרה שנאמר כו' כצ"ל:
בד"ה מאי כתיב כו' בהם לשום זכרון כו' להם לישראל אלא כו' כצ"ל:

תוספות בד"ה המתפלל כו' והר"י היה כו' נ"ב פי' שהחמיר אף בבתי כנסיות שלנו וק"ל:
בא"ד עד שיצאו כולם ואם בתוך כך היה שום אדם בא בב"ה היה מעיין כו' כצ"ל ונ"ב כן הוא במרדכי:
בד"ה אלו תפילין כו' מן המותר בפיך כו' נ"ב פי' ומפיק עור של בהמה טמאה לתפילין שפסולים וק"ל:
בא"ד מתורת ה' בפיך כו' נ"ב פי' אלמא אין עליהם תורה כי אין צריכין מן התורה להיות עליהם שם של שדי וק"ל:

דף ו:

גמ' באתי ואין איש קראתי ואין עונה נ"ב סמך לדבר שמעתי אי"ש הוא נוטריקון אמן יהא שמיה דהיינו בעשרה וק"ל:
שם כאריה ישאג כי הוא ישאג ויחרדו בנים מים אנא נמי רהיטנא כצ"ל ונ"ב פסוק הוא בהושע סי' י"א:
רש"י בד"ה ואין עונה כו' דבר קדושה נ"ב פי' והיינו עשרה:

דף ז.

גמרא רגע כמימריה נ"ב פי' כמשך דיבורו כרגע וק"ל:

דף ז:

גמרא בעושי עולה אמור לו מי שלבו כו' משחקת לו ולא קשיא הא בצדיק גמור והא בצדיק כו' כצ"ל:
שם ואב"א שעה כו' נ"ב פי' ואפילו צדיק גמור הוא בולע לפעמים היכא שהשעה משחקת לו וק"ל:
רש"י בד"ה כתיב לענותו בספר שמואל הס"ד:

דף ח.

גמרא הנני נותשם מעל אדמתם נמחק:
שם תמה אמר למען כו' כצ"ל ונ"ב תמה פי' בתמיה:
רש"י בד"ה שיעור של כו' סמוך לפתח כו' נ"ב ולא נהירא לר"י מאחר שהוא יושב בב"ה מה לי סמוך לפתח או אינו סמוך אלא הכי פירושו שלא ימהר להתפלל מיד כשיבא

לב"ה אלא ישב מעט מפני שיתיישב דעתו שלא יהא נראה עליו כמשוי מרדכי וכן נמצא במקצת תוס':
בד"ה כפיטורי כו' כמדת הנקב כצ"ל והס"ד:
בד"ה פיטורי כו' ופטורי ציצים אטונין כצ"ל והס"ד ונ"ב פירוש כעין שרשרות:
תוספות בד"ה רב ששת כו' רבותא משמע כו' נ"ב פי' ואינו צריך למהדר אפיה וק"ל:
בא"ד גרסתו כו' והלכות גדולות מפרשי דוקא שיש כו' בלא הוא ועוד תירץ כו' אומנותו הוא ואנן מסתבר לן כי האי תירוצא ולא כדברי הלכות גדולות כצ"ל והס"ד ונ"ב פי' הלכך לדידן אסור נ"ל:

דף ח:

רש"י בד"ה ע"ג כו' מפני הרוק נ"ב פי' שאינו נושקו בפיו וק"ל:
תוספות בד"ה ואפילו כו' וצריך לקרות כו' נ"ב פי' ה"א שדי בקריאת ג' פעמים עברי אפ"ה קא משמע לן דצריך לקרות פעם שלישית בתרגום ירושלמי נ"ל וכן בפי' רבינו יונה:
בד"ה ישלים כו' קמי שבת אלא מרביעי ואילך כו' במדרש יש ג' דברים כו' כצ"ל:

דף ט.

גמרא בלבד אמרו ה"ק להו כו' ור"א ב"ע מלא תותירו עד בוקר נפקא ור"ע אי מהתם כו' כצ"ל והשאר נמחק ונ"ב ס"א וכן בסוף פסחים שם מאי בקר בקר שני ורבי אלעזר אמר לך כל בקר כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה והאי דקרו כו' לילה משום כו' הד"א:
בד"ה רבנן פליגי עלך כלומר מי פליגי רבנן עלך כו' כצ"ל:
בד"ה ומיהו כו' הלילה ויחיד כו' חצות עדיין כו' כצ"ל:
בד"ה שם תזבח כו' שויה בערב כו' למערב כבא השמש משחשכה מועד כו' הד"א:
בד"ה הכל מודים ר"ע גופיה מודה שהלילה מחצות ואילך היתה שעת חפזון למצרים לשלחם מן הארץ כצ"ל והד"א:
ע"ב גמרא אמר אביי לתפילין כאחרים כו' כצ"ל:
שם כל היום כו' אמר רבי זירא איני והא אנא כצ"ל ונ"ב נ"ל:
רש"י בד"ה כמצודה כו' ממונם וינצלו כו' הד"א:

דף י.

גמרא אלא מאי לא ילדה עקרה רני כ"י כו' כצ"ל:
שם שנאמר וילך אליהו להראות אל אחאב כו' זה נמחק ונ"ב נ"ל טעות:
רש"י בד"ה חטאים כתיב קרי ביה חוטאים כו' נ"ב נ"ל טעות אלא קרי ביה חטאים וכן מצאתי בס"א וכן נ"ל פירושו חטאים היינו כמו חוטאים אלא קרי חטאים בדרך מפעיל ודו"ק נ"ל:
בד"ה סמוכים כו' כתיב אחריו נאמנים כו' כצ"ל:

דף י:

רש"י בד"ה סתם מי כו' ולמה כדי כו' כצ"ל:
בד"ה הרוצה ליהנות משל אחרים הס"ד:
בד"ה והרוצה שלא ליהנות משל אחרים הס"ד:
בד"ה כי שם כו' קאי שכל מקום כו' הד"א:

דף יא.

גמרא לא אמרו לו כלום אמרו להם כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה לא' כו' המשחיתים משל שלך דומה כו' ואשחיתנו עכשיו כו' כצ"ל והד"א:

דף יא:

גמרא אמר רב הונא למקרא צריך לברך למדרש א"צ לברך ור"א אמר למקרא ולמדרש צריך לברך כו' למשנה נמי צריך לברך ורבא אמר אף לתלמוד צריך לחזור ולברך דא"ר חייא כו' כצ"ל:
תוספות בד"ה שכבר נפטר כו' ובשבילה אינו נפטר כו' כצ"ל:
בא"ד אלא אם ילמוד מיד וגם כו' נ"ב לכאורה משמע מדבריו דאפילו אם למד מיד אחריה מ"מ אינה פוטרת כל היום אלא דוקא מה שלומד אחריה ואינו כן כמו שכתב הרא"ש ז"ל אף היא פוטרת כל היום כו' ע"ש וכ"כ הסמ"ג להדיא בשם ר"י:
בא"ד מפני שברכת התורה כו' נ"ב ומהרא"י כתב בכתביו שיש לנהוג כדברי הא"ח והרא"ש ששינה מפסקת אפילו שינת היום היכא דהוי קבע עי"ש:
בא"ד שהיא ברייתא נ"ב תימה כלא משנה שלימה היא (עי' רש"א):
בא"ד אבל א"צ כו' נ"ב דברי התוס' מורים שיכול לברך ברכת התורה אפילו לא אמר פסוקים ואינו לומד כלל וסברה שהרי א"א לו שלא ילמוד היום כלל דאפילו פסוק ראשון

של ק"ש הוא תורה אבל בדברי הרא"ש נראה דפשיטא שאי אפשר לברך ברכת התורה אם לא שילמוד או יקרא פסוקים ע"ש (עיין במהרש"א):

דף יב.

גמרא דחמרא הוא פתח ובריך כו'. אכל ופתח אדעתא כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה פתח כו' הגפן פשיטא כו' היין דתנן כו' הס"ד הד"א:
בד"ה לאו לאתויי כו' לברכת הלחם כו' נ"ב מדלא אמר ברכת המזון אלא ברכת הלחם משמע שהוא ברכת המחיה והכלכלה וכן מצאתי בפירש"י של הרי"ף ולא איירי בלחם גמור שצריך ברכת המזון ודו"ק:

דף יב:

תוספות בד"ה והלכתא כו' ור"מ כתב דאין מחזירין אותו מכל אותן דברים כו' כצ"ל:
ונ"ב וכן פסק הרא"ש:
בא"ד דלא פסק בספר כו' נ"ב פי' בתלמודא:

דף יג.

תוספות בד"ה בלשון הקודש כו' ופ' פרה אדומה נמחק ונ"ב טעות הוא וכן בתוס' דמגילה:
בא"ד אעפ"כ בכל לשון נאמרה כו' נ"ב דאל"כ מאי טעמא דמ"ד בכל לשון נאמרה ודו"ק:

דף יד.

תוס' בד"ה ימים שיחיד כו' ומברכין וה"נ כו' לחברתה ואמאי פותחת בברוך שניה דאם שמעה כו' אשר גאלנו קאי כאשר כו' והרי סיפא זהו אשר גאלנו כו' יודע ונכנס בבית כו' מיושב דבשביל כך כו' כי הא דאם קרא הלל בב"ה יצא כצ"ל והס"ד:

דף יד:

רש"י בד"ה וזה לעשות כו' עשייה הס"ד:
בד"ה שלוחא וחשיב דלא אזיל נמחק ונ"ב בס"א אינו:
בד"ה כאלו מעיד כו' בעצמו לישנא מעליא נ"ב ובנימוקי רבינו יונה דאלפסי מפרש על עצמו כפשוטו ע"ש:

תוס' בד"ה ומנח תפילין כו' בהם מברך עליהם וכו' נ"ב לפי זה משמע דטלית בלא ברכה ליכא איסור כ"כ ופסקי התוס' נמי מראין הכי אבל הרא"ש כתב שהעטיפה הוי הפסק ודו"ק:

דף טו.

גמרא מן וה"מ עד מתני' כל זה נמחק ונ"ב לדעת התוס' והרא"ש ומרדכי ורבינו יונה לא גרסינן זה ובר' יונה שה"ג והני מילי בעידנא דק"ש ותו לא ובא להשמיענו שלא יהדר מאחר שבא הזמן פן יעבור הזמן ואיירי אף לתפלה ולפי האמת נראה דאף רש"י היה גורס כך ונתוסף על פירושו כמו שנתוסף בגמרא כדי שלא יקשה דבריו זו על זו עיין ברא"ש:

רש"י בד"ה ק"ש בעידנא כו' דכל היום זמנו הוא נ"ב לאו דוקא אלא עד חצי יום ובס"א אינו:

בד"ה דלמא רבי יהודה כו' לא ה"ג כו' הד"א:

בד"ה משום דרבי יוסי כו' כצ"ל:

דף טו:

רש"י בד"ה משום אלה נ"ב פי' דכתיב וכתב את האלות האלה וגו':

תוס' בד"ה בין הדבקים כו' זיין של תזכרו כו'. נ"ב והראב"ד הוסיף זיין [של] וזכרתם:

דף טז.

גמרא סרכיה נקיט ואתא נ"ב אבל סמ"ג וטור פי' דקאי אוכתבתם ה"ק שאם אמר למען ירבו ימיכם אינו חוזר לוכתבתם ראשונה דודאי בוכתבתם אחרונה הוא עומד כו':

דף טז:

גמרא אלמא קסבר נמחק אלמא וצ"ל מ"ט דרשב"ג קסבר אנינות כו' ונ"ב האי אנינות הוא דין אבילות ולאחר שנקבר המת מיירי הכא ובאשר"י מבואר היטב ע"ש:

רש"י בד"ה רחץ כו' ברחיצה הס"ד ונמחק כדאמרינן ואח"כ מ"ה איסטניס אני הוא אדם מעונג ומפונק והס"ד ונמחק מאד ונ"ב בס"א אינו:

דף יז.

גמרא לכל עושיהם לעושים לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה כו' כצ"ל:

אלופינו מסובלים וגו' אלופינו מסובלים רב ושמואל כו' כצ"ל ונ"ב נ"ל:
תוס' בד"ה ונפשי כעפר כו' נ"ב ואני שמעתי מה עפר הכל דורסים עליה ואח"כ היא דורסת על כל הדורסים אף אני כן לכל מצערי וק"ל:

דף יז:

תוס' בד"ה תרי כו' ושמא ניסן כו' נ"ב פי' באותם שתי שבתות דוקא ולא בעצרת כו' ודו"ק:

דף יח.

תוס' בד"ה למחר כו' ותימה והא אמרינן פרק התכלת ההיא שעתא ודאי רמינן להו פירש נותנין ציצית בטליתותיהן משום לועג כו' ומאי שנא אומר ר"ת כו' כצ"ל:
בא"ד לדורותם כו' נ"ב פירוש משום הכי היו מחוייבים באותן דורות בציצית שהיו דור שכולו תם וק"ל:

דף יח:

רש"י בד"ה חזיה שמואל ללוי הכירו שהיה יושב כו' ונ"ב נ"ל:

דף יט.

גמרא אמר רבי יהודה ח"ו כו' אלעזר בן חנוך שפקפק כו' כצ"ל:
שם כבן שמתחטא. לפני אביו כו' נ"ב ובערוך פירש הילדים רכים תרגומא טליא מחטיין כלומר שבן מתענג לפני אביו כו' וכהאי גוונא בפסיקתא בזכות שני דברים שישראל מתחטאין לפני המקום כו':
שם שלח ליה שמעון בן שטח אלמלא תודוס כו' ותנן אותו היום כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה דוגמא כו' שהיו גרים כו' נ"ב ובערוך פירש לפירושו זה הכי קאמר שמעיה ואבטליון השקוה כדי להראות חשיבות של גרים בא"י שהם כישראל ונמצא מזלזלין בכבודן ולפי שגינה שמעיה ואבטליון נידו אותו לכבוד הרב ע"ש:
בא"ד השקוה מי צבע אבל כו' התורה עליה אלא לירא אותה כצ"ל והס"ד:

דף יט:

גמרא ת"ש ולאחותו נ"ב כל ימי הזירו לה' על נפש מת לא יבא לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו לא יטמא:

תוס' בד"ה רוב ארונות כו' שיש עליו טפח כו' ונ"ב פירוש אז נוקעת ועולה אפילו מצד הריקן:
בד"ה ולאחותו כו' שאם היה כהן גדול ונזיר כו' כצ"ל ונ"ב נ"ל:

דף כ.

גמרא ואנן קא מתנינן שיתא כו' כי הוה שליף חד מסאניה כו' זרעא דשפירי כוותי כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה שב ואל תעשה כו' נתנו לדחות על כרחך היינו דדחייתן אינה כו' כצ"ל:
בד"ה האשה וכו' עוקצין הס"ד:
בד"ה בתליסר כו' והכי אמרינן כו' כצ"ל:
בד"ה כרבלתא שם לבוש חשוב כו' נ"ב בערוך פי' מלבוש אדום כעין כרבלתא דתרנגולא ואין דרך בנות ישראל להתכסות בו שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה עד כאן ולפירש"י נראה בעיני שהפריצות היה שהלכה במלבוש חשוב לשוק בלא כסוי סרבל וק"ל:
בד"ה מתון לשון מאתן הס"ד:
תוס' בד"ה אמרת לא כו' מנא ליה דהכא מיירי בעושה כו' כבר דמעלה דנזיר כו' יש לנו לומר כי יש כו' כצ"ל:

דף כא.

רש"י בד"ה כי שם כו' לאלהינו באמן הכי כו' כצ"ל:
תוס' בד"ה ורבי יוחנן כו' הלכה כר"י נ"ב ונראה בעיני דאף ר"י לאו חובה ממש קאמר אלא ולואי כלומר מצוה איכא וכן משמע בתוס' דמקום שנהגו דף נ"ד בד"ה וכאמר רבי יוחנן כו':

דף כא:

תוס' בד"ה עד שלא כו' לא יתפלל הס"ד ואח"כ מתחיל הדבור חדש באיזה אמן כו' כצ"ל:

דף כב.

רש"י בד"ה חד תני בבן עזאי כצ"ל והס"ד:
בד"ה גדר גדול גדרו במה שהצריכו במ' סאה כצ"ל והס"ד:

דף כב:

תוס' בד"ה אלא לכ"ע כו' ובדשהה קמפלגי כו' נ"ב פי' ר"י מפריש ס"ל סברא קמייתא דאין לחלק בין שהה מחמת אונס כו' הלכך מאחר דבלא שהה כולי עלמא מודו דאינו חוזר לראש ש"מ דחזי ולא דחי ואם כן מאי שנא בשהה פי' מאחר דשהה לחוד בלא השתין מים אין חוזר לראש כמו שהקשה רב אשי האי אם שהה אם לא שהה מיבעי ליה א"כ אף בהשתין לא יהא חוזר לראש מאחר דחזי ודו"ק ומבואר יותר בדברי הרא"ש (עיין במהרש"א):

דף כג.

גמרא אמר רב זביד ואיתימא רב (אדא) [יהודה] עד פרסה כו':
שם אמר רבה בר בר חנה כו' עד ומניחן צ"ל קודם אמר ר"י בר אחא כו' ונ"ב באלפס וברא"ש מהופך:

דף כג:

גמרא ולא ישתין מים ולא יישן כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה אם היה התפילין או למטה כו' הד"א:

דף כד.

גמרא בין כר לכסת כו' נ"ב ואיירי שהיו מונחים בכיס או בכלי דהא בעי כלי בתוך כלי לתשמיש וכן משמע מתוס':
שם היה ישן במטה ואשתו עמו במטה לא יחזיר פניו ויקרא ק"ש כו' כצ"ל לפי גרסת התוס':
שם תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים נ"ב אצעדה ועגיל בחוץ וכומז בפנים:
רש"י בד"ה דורשי חמורות קשרים כו' כצ"ל:
בא"ד דורשי חמורות גרסינן כו' נ"ב והוא מלשון חומרתא שהוא לשון קשר וי"מ מלשון חומרתא והיא מרגליות כלומר שהיו דורשים סתרי תורה:

דף כד:

תוס' בד"ה בחבלי השוא כו' פסק רבינו חננאל כו' נ"ב שייך לעמוד השני:

דף כה:

גמרא ה"ק רשב"ג אחר המטה כו' כצ"ל:

דף כו.

גמרא זיבה לר"י מאי כו' כצ"ל:
שם ת"ש המשמשת וראתה כו' נ"ב פירוש שפלטה ואחר כך ראתה:

דף כו:

גמרא במתני' נמחק רבי יהודה אומר עד שבע שעות ונ"ב התוס' לא גרסי כן עיין לקמן:
שם מתפלל בשחרית שתים שחרית מתפלל במנחה ב' כצ"ל ונ"ב אלמא דמושכת זמנה עד תפלת מנחה והיינו אחר חצות אבל מתשלומים שמתפלל תפלת מנחה שתים לא קדייק דהא תפלת ערבית כ"ע זמנה בלילה ומשלמת ביום ודו"ק:
רש"י בד"ה וכיון דעבר יומו בטל קרבנו כו' נ"ב דהכי אמרי' גבי קרבנות זבח ונסכים דבר יום ביומו מלמד שאם עבר יומו בטל קרבנו:

דף כז.

גמרא בליל שבת ב' כו' נ"ב פי' של שבת:
שם על הכוס קשיא נ"ב וזה לשון רב האי גאון אע"פ שעלתה בקושיא מ"מ לא משבשתא היא וטעמא דמסתבר הוא כו' עיין באשר"י:
תוס' בד"ה טעה כו' דהיינו של מוצאי שבת כו' כצ"ל:
בא"ד אלמא דמצריך כו' נ"ב ואין זו ראיה שהרי הרא"ש כתב כל דברי הרי"ף ואפ"ה כתב כדברים דלעיל:
תוס' בד"ה ת"ש ושל מוספים כו' נ"ב פי' ובריייתא היא ודו"ק:

דף כז:

תוס' בד"ה שאני צבור כו' זמן אין אסורים כו' נ"ב נ"ל טעות והכי ראוי להיות ואע"ג דלא מטא זמן איסור אסורים בעשיית מלאכה כו' פי' כדי שלא להטריחם עוד בתפלה מש"ה אוקמינהו באיסורייהו משא"כ ביחיד ודו"ק אבל מ"מ הרא"ש והרשב"א כתבו דדוקא לענין תפלה אבל לא למלאכה כו' (עיין במהרש"א):

דף כח.

גמרא בריש עמוד דילמא מעברין לך אמר לה יומא חדא כו' כצ"ל והשאר נמחק:
שם ולמחר ליתבר א"ל לית לך כו' מב"ה אפילו שעה אחת דתנן כו' אמר להם מותר אני לבא בקהל כו' כצ"ל:
שם הכי א"ר יוחנן הלכה כרבי יהודה כצ"ל ונ"ב כך מצאתי בס"א מוגה וכך מובן לשון רש"י ולפי זה לא גרסינן לעיל רבי יוחנן אלא אחד מן האמוראים שנתחלף בשמן אבל כל הפוסקים גרסי לעיל רבי יוחנן כו' וא"כ לפי זה צ"ל דגרסי' הכא שפיר אין הלכה כרבי יהודה ודו"ק:
שם אספתי ממך היו מאי משמע כו' זמני מועדיא דבירושלים כו' כצ"ל:
שם לישנא דצעורא הוא נ"ב הוא הדין דהוה מצי לפרש נמי לשון שבר כמו לרבי יהושע בן לוי והוא הדין לרבי יהושע בן לוי לשון צערא אלא לפי שהתרגום של רב יוסף נופל על הא דר' יהושע בן לוי דמאחר תפלת מוספים שהיא תפלת חגים ומועדים מפרש לשון שבר כמו שתרגם רב יוסף אבל לרבי אליעזר דמפרש המקרא אתפלה של שחר ולא כתרגום רב יוסף ג"כ אינו מפרש אליביה לשון שבר אלא לשון תוגה וצער כך נ"ל וברי"ף איכא גירסא אחרת:
רש"י בד"ה ואח"כ של מוספין הואיל ואיחרה וזמנה אינו עובר כו' כצ"ל ונ"ב נ"ל:
תוס' בד"ה ושל מוספין כו' עם התמיד כו' נ"ב אלמא דלמצוה עם התמיד ולא עד ו' א"כ הא דקאמר עד ו' לחובה ובדיעבד קאמר וק"ל:

דף כח:

גמ' כרבי יהושע בן לוי כו' נ"ב ותוס' מפרשים מפ"ק דשבת משוס דר"י ב"ל אסור לטעום אפילו פירות קאמר וליתא ע"ש:
רש"י בד"ה בצבור שנו פירוש כשהוא בב"ה ונ"ב כן הוא בפירוש רבינו יונה:

דף כט.

גמרא ולא העלוהו כו' נ"ב פירוש לא סלקו אותו מלהיות ש"צ כו' עיין ברי"ף:
שם כולן אין מעלין אותו בברכת המלשינים מעלין אותו כו' כצ"ל:
שם פיסקא רבן גמליאל אומר כו' נמחק כל הפיסקא וצ"ל רבי יהושע אומר מעין י"ח וכו' מאי מעין י"ח רב כו':

שם הביננו נ"ב אתה חונן ומול את לבבנו נ"ב השיבנו. ותסלח לנו נ"ב סלח לנו. גאולים נ"ב גואל ישראל. ממכאובינו נ"ב רפאנו. ודשננו בנאות נ"ב ברך עלינו את השנה. ונפוצותינו נ"ב תקע בשופר. והתועים נ"ב השיבה. ועל הרשעים נ"ב ולמלשינים. וישמחו צדיקים נ"ב על הצדיקים. בבנין עירך נ"ב ולירושלים. ובצמיחת קרן נ"ב את צמח. טרם נקרא נ"ב שמע קולנו:

שם מי לא תנן כו' נ"ב לקמן (דף ל"ג:)

שם בין קודש לחול קשיא נ"ב אע"פ שעומד בקושי מ"מ הלכתא כשמואל דאין אומרים הביננו בפני עצמו עיין ברי"ף:

שם אי הכי הבדלה כו' נ"ב סתמא דתלמודא הוא דמקשה אמאי עמד לעיל בקושיא לישני נמי כה"ג וק"ל [עי' רשב"א]:

רש"י בד"ה מעין כל כו' אחת ואחת הס"ד:

דף כט:

גמרא בעבודה חוזר לעבודה נזכר בהודאה חוזר כו' כצ"ל:

שם עברה כאשה עוברה כו' נ"ב ובס' אוצר הכבוד מפרשים אותו על סוד העיבור:

רש"י בד"ה עם דמדומי כו' עם שקיעת החמה נ"ב פי' כשהיא אדומה שחרית אחרי הנצה מיד היא אדומה וערבית סמוך לשקיעתה רש"י פ' כל כתבי:

תוס' בד"ה הא דאדכר כו' אם הזכיר טל אף בימי הגשמים כו' נ"ב ודוקא גבי גבורות גשמים אבל גבי שאלה חוזר אי לא אמר מטר אפילו אמר טל וק"ל:

בד"ה אי הכי כו' לומר תחנונים כו' נ"ב פי' ועכשיו עקר ולא אמרה ודו"ק:

בד"ה כל שאינו כו' פירש ר"ח דאם יכול כו' כצ"ל:

דף ל.

רש"י בד"ה בהדי צבורא כו' צבורא כמו שהוא כו' כלומר שאינו יוצא כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה מאי איכא כו' במקום שאין בו סכנה כו' כצ"ל:

בד"ה תלפיות כו' דלעיל דפליגי אי שכינה כו' כצ"ל:

בד"ה אבוה כו' ול"נ דא"כ לא היו יוצאים בו כלל דעדיין כו' כצ"ל:

בא"ד ועדיין אינו עיקר זמן תפלה כצ"ל ונ"ב נראה לי ועיין באשר"י:

דף ל:

גמרא רב אמי ורב אסי כו' נ"ב הוא ענין בפני עצמו ואין כאן מקומו וברי"ף אינו אבל בתוס' מיושב יפה:

שם של ר"ח בערבית כו' נ"ב כל זאת גירסת הלכות גדולות אבל הרי"ף והרא"ש ל"ג אלא גרסי טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית אין מחזירין מפני שיכול לומר במוספין ותו לא עיין בטור סי' קכ"ו ותכ"ב:

תוס' בד"ה לפי כו' פי' לעיל בריש פירקין מה שמקשין כו' כצ"ל:

בד"ה מסתברא כו' וה"נ יחזור באותה ברכה כו' נ"ב כתב רבינו אלחנן בן ר"י הזקן זצ"ל דכ"מ שאמרו אם טעה אין מחזירין אותו בחנוכה ופורים ועננו ויעלה ויבא בתפלת הערב אם נזכר קודם שיפתח בברכה אחרת חוזר ואע"פ שסיים אותה ברכה כדאמרינן לקמן גבי יעלה ויבא בב"ה דלא הוה סיום אותה ברכה כפותח בברכה אחרת כדאיתא פ' שלשה שאכלו ומיהו נראה דאפילו לפי דבריו לא שהוא חוזר אותה ברכה אלא שמזכיר המאורע קודם שיפתח בברכה אחרת דהתם נמי אפילו לא פתח בהטוב ומטיב אינו חוזר ברכת בונה ירושלים אלא שמזכיר המאורע קודם שיתחיל ברכת הטוב ובתוס' אמרו דכיון שסיים אותה ברכה שוב אינו חוזר כלל ומסתברא כותייהו דלא אמרו אלא בכעין שבת וראש חודש שהמאורע שלהן יש לו הזכרה קבוע מפני שיש בהן קרבן מוסף ואע"ג דאילו טעה בר"ח לגמרי אין מחזירין אותו משום דאי בעי לא אכל מ"מ כיון שהוא מאורע שיש לו הזכרה אפילו השתא דינא הוא דכיון דלא פתח בברכה אחרת שיזכיר את המאורע באמצע אבל חנוכה ופורים ועננו דאין להם הזכרה קבוע אלא כל שהוא מתפלל הצריכוהו להזכיר כל שעבר מקום הזכרתו אינו צריך להזכיר ור"ח נמי אע"פ שהזכרתו קבועה כיון דבלילה מיהו אין מקדשין אותו אין מחייבים אותו ואע"ג דברכת המזון נראה דאפילו בלילה כל שלא פתח בהטוב והמטיב מזכיר של ר"ח התם הוא לפי שהוא סוף ברכת של תורה אבל בתפלה כיון שסיים אותה ברכה אינו רשאי להזכיר באמצע כלום ע"כ לשון חדושי רשב"א:

בא"ד אפילו בדברים שאין מחזירים כו' נ"ב והטור חולק ע"ש:

דף לא.

גמרא בכל עצב יהיה מותר כו' נ"ב פי' יהיה לך יתרון:

רש"י בד"ה תפילין כו' שממשלת קוני כו' נ"ב פי' ואין אני כפורק עול ודו"ק:

גמרא שנאמר וכוין פתיחן כו' נ"ב פירוש חלון:

רש"י בד"ה אלא מתוך שמחה של מצוה כגון כו' כצ"ל:
בד"ה יכול משבא כו' לא היה רגיל בכך נ"ב פי' לא היה מתפלל וכן איתא בפירוש רב אלפס וצריך ליתן טעם שבגולה לא היה רק מתפלל על הגלות ועל אנשי הגולה אבל בעיני נ"ל יכול הוחלה כמשמעו כי מחמת חולשת הגולה לא היה מתפלל רק ג' פעמים אבל מקודם היה מתפלל כל היום בלי קבע והשתא קאי שפיר על הא דלעיל מינה וק"ל:
תוספות בד"ה ורבנן עבדי כמתני' וכותייהו ק"ל נ"ב פירוש כרבנן וכרב אשי ודו"ק:

דף לא:

גמרא ולא גוץ ולא קטן ולא אלם ולא צחור כו' כצ"ל ונמחק ולא עור ונ"ב נ"ל טעות דאל"כ ליחשוב נמי חיגר וגידם ועוד איך שייך עניני מומין כאן הלא לא איירי הכא אלא שיהא בינוני רחוק מהקצוות אלא תלמיד טועה הגיה שסבר אלם הוא מלשון אלם פה ואגב אלם כתב נמי עור ולא היא כי אלם מלשון עבות כמו דיקלא ואלים דב"ב וה"ק לא קטן כלומר שהוא דק ביותר ולא אלם שהוא עב הרבה אלא בינוני ודו"ק:
תוס' בד"ה מכאן שאסור כו' בין מלאחריו נמחק ונ"ב נ"ל טעות. הזה בגמטריא תריסר והיינו מלפניו ומצדדין וכן באשר"י ע"ש:
ד"ה עמך צ"ל עמכה:
בד"ה כל היושב כו' ואפילו קובע ברכה כו' נ"ב ומסקנת הא"ח בשם הרא"ש שלא לחתום אלא לכוללן בלא חתימה:

דף לב.

גמרא יכולת ה' יכול ה' כו' כצ"ל:

דף לב:

גמרא ואתה בן אדם קח לך כו' שם ושכחתני התשכח אשה עולה נמחק התשכח אשה עולה:

דף לג:

גמרא במתני' נמחק מן העובר לפני כו' עד סוף המשנה:
שם וא"ר חנינא הכל כו' היא דאר"ח כו' כצ"ל:
שם מלתא ותני לה כו' נ"ב ורי"ף פי' להיפך מפירש"י ואין להם הכרע ויש לחוש לשניהם וק"ל:

רש"י בד"ה ה"ג הלכה כו' וה"פ א"ל רבי זירא כו' כצ"ל:
בד"ה הלכה מ"ד כו' בפרקין ומ"ד מטין כו' כצ"ל והס"ד:
בד"ה כרחבא כו' מדאמר רבי יהודה כו' נ"ב פירוש שהרי לא אמר רבי יהודא או רבי יהודא נשיאה וכ"ש אי רבי יהודה הנשיא דה"ל סתם רבי אלא דדייק למימר לישנא דכליל תרוייהו עיין בפי' רש"י בפרק מקום שנהגו בהגהתי:
בא"ד ר"י נשיאה כו' נ"ב נ"ל ר"י הנשיא שהרי פירש"י להדיא בפרק מקום שנהגו דרחבא הוה בדרא דידהו ע"ש:

דף לד.

גמרא ברכה שטעה זה כו' נ"ב פירוש קאי על ש"צ שנשתתק באמצע ברכה עד שצריכים להעמיד אחר תחתיו:
תוספות בדבור המתחיל אמצעיות כו' הך מלתא כדפרישית וכה"ג כו' כצ"ל:
בא"ד בספר חיים טובים נ"ב פירוש מכאן משמע שחוזר בעבור זכרנו וכתוב ואין דעת הרא"ש כן מאחר שלא הוזכר בתלמוד וכן עיקר:

דף לד:

רש"י בד"ה החלונות צ"ל חלונות שגורמות כו':
בא"ד שהוא מסתכל כו' נ"ב אעפ"כ אסור להסתכל למעלה אלא עיניו למטה ולבו למעלה כדאיתא ביבמות (קה:) וחלונות דקאמר הכא רמז הוא לרוב עיון והכוונה וק"ל ומ"מ בשעת קדושה יסתכל למעלה כדאיתא בספר היכלות נ"ל:
תוס' ד"ה קידה על אפים ומייתי קרא אע"ג דאשכחן נמי בענין אחר י"ל כו' כצ"ל ונ"ב פי' בלא אפים כדכתיב ותקוד בת שבע ותשתחו למלך וק"ל:
בד"ה וכיון כו' כדאמרי' בסוף פרק תפלת השחר כו' ?לכוין יתפלל כו' כצ"ל:

דף לה.

תוספות בד"ה ולמאן דתני כו' וכרם רבעי בזמן הזה כו' נ"ב ולא כדעת הרמב"ם שכתב שזו היא הוראת גאונים ואין לה עיקר כי בודאי יש לה עיקר וכן דעת הרא"ש:

דף לה:

גמרא אלא בה' המינין כו' נ"ב חטין וכוסמין ושעורין ודגן שבולת שועל:
שם שתי ליה אזוקי כו' כצ"ל:

תוס' בד"ה כאן בזמן כו' כי הדדי נינהו נ"ב פירוש שאין ביניהם כי אם קריאת שם לבד וק"ל:

דף לו.

רש"י ד"ה דאשתני צ"ל קודם ד"ה במלתיה קאי:
בד"ה זמית שלמוריא נ"ב פי' מי מלח:
בד"ה צלף כו' דשותא נ"ב בערוך פי' בערך צלף כי שותא גבי צלף הוא כמו קורא גבי דיקלא ע"ש:

דף לו:

גמרא ושקלוה לפרחא דבוטיתא נ"ב קפרס אביונות:
שם מן והלכתא כמר בר רב אשי עד פרי האדמה נמחק ונ"ב כל זאת הוא מה"ג וכתבו עליה התוספות והיה אומר עליה הר"ם כו' כלומר דל"ג וליתא להאי סוגיא של ה"ג וכן הוא באשר"י להדיא:
רש"י בד"ה מתחלי בתמרי כו' נ"ב פירוש תמרים ממש ע"כ פירש"י כקפרס בצלף ולא פי' כקפרס באביונות כדלעיל אלא לפרש בא שהם תמרים ממש שאינן בצלף וק"ל:
תוס' בד"ה והלכתא כו' ובברכות ליכא חילוק כו'. נ"ב פירוש ול"ג הא מדלגבי ערלה לאו פרי הוא כו' וגרסת הלכות גדולות היא ואינה עיקר עיין באשר"י:
בד"ה ברטיבא כו' של גרופלי כו' נ"ב בל"א נעגיליך:
בא"ד שקורין מושקדן נ"ב ואגוז מטוגן בדבש גם כן בפה"ע כדלקמן (דף ל"ח ע"ב) ד"ה משכחת לה בתומי:

דף לז.

גמרא דאפילו איתא בעיניה לא מברכינן כו' כצ"ל:
רש"י בד"ה הא מני כו' דקתני אורז מעשה קדרה כו' כצ"ל:
בד"ה אלא לאו כו' בורא מ"מ ותיובתא דרב ושמואל כצ"ל:
תוס' בד"ה בורא נפשות כו' כלומר על כל מה כו' נ"ב ול"נ לפרש ועל כל ועל הכל מה שעשה הקב"ה חסדו עם הבריות שברא דברים תענוגים להחיות ולהברות בהם נפש כל חי נ"ל:

דף לז:

רש"י בד"ה ולא מין כו" לאחריו ג' ברכות הס"ד:
בד"ה היה ישראל עומד הס"ד:
בד"ה ותני עלה כו' אפויות וכולן כו' הד"א:
בד"ה מפרכן כו' כזית כו' ומדקאמר כו' הד"א:
תוס' בד"ה חביצא ומיהו קשה דלקט מכולן כזית דקאי אחמשה כו' והתם נמי לא כו' כצ"ל:
בד"ה היה עומד כו' וכן לישנא כו' כצ"ל:
בד"ה אמר רבא כו' לענין המוציא כו' נ"ב פירוש דלענין המוציא לא בעינן כזית אלא תואר לחם וק"ל:

דף לח.

גמרא וצריכא דרב ושמואל דאי מהאי ה"א כו' כצ"ל ונ"ב נ"ל דלא גרסי' ושמואל דהא שמואל אייריי בעבה אלא רב לחוד ודו"ק:
שם משתבחין ליה רבנן לרבי זירא כו' נ"ב פי' היו משבחין חכם אחד שהיה בר רב זביד כו' לפני רבי זירא ונחסר שם החכם כאן בספר ודו"ק:
רש"י בד"ה ולאו צ"ל לאו אדעתא דרבא לא כו' כצ"ל:
בד"ה וכל המשקים כו' הויא הו"ל כו' כצ"ל והד"א:
ד"ה ה"ג צריכא נמחק ה"ג והדבור צ"ל וצריכא:
בד"ה ה"ג דסד"א כו' ברוכי והלכתא כו' הד"א:
תוס' בד"ה למר כו' בפורים מברך המוציא כו' נ"ב עי' לקמן בתוס' (דף מ"ב) בד"ה לחמניות:
בד"ה האי דובשא כו' אחרינא בפת כו' נ"ב פי ולא נשתנה לעילויי וק"ל:
בא"ד ועוד בשתיה אמר שהכל נ"ב וז"ל האשר"י מידי דהוה אשתיתא דאמרינן לקמן על רכה מברך שהכל ע"כ:

דף לח:

רש"י בד"ה דרש כו' במחלוקת ואני כו' כצ"ל והד"א:
בד"ה דרש כו' האדמה וחבירינו כו' רבותינו אמרו שלקות שהכל והס"ד כצ"ל והד"א:
בד"ה אבל לא כו' אקרי הס"ד:

דף לט.

תוס' בד"ה נתן כו' אלא על הפת כו' נ"ב זהו דעת הסמ"ג והטור חולק סי' קע"ד וסי' רי"ג ע"ש:

דף לט:

תוס' בד"ה מברך על כו' באמוראי בתראי כו' נ"ב פי' מאביי ורבא ואילך והוא מקבלת גאונים:

בד"ה אכל פרוסה כו' כדאיתא בתוספתא שלימין כו' כצ"ל:

בא"ד לאיזה שירצה כו' נ"ב כל זיה איירי בשניהם שלימין או אינם שלימין אבל אם אחד שלם לעולם השלם קודם וק"ל:

בד"ה הכל מודים כו' והיה בוצע קצת כו' נ"ב וכן אנו נוהגים:

דף מ.

רש"י בד"ה אם תשמע כו' ושלשתם מה ששמעת אשתקד כצ"ל:

תוס' בד"ה יבש כו' כקובל על מה שנתן לו כו' כצ"ל:

בד"ה איתיה כו' ההגין ואטדין כו' נ"ב מיני קוצים ואילנות נמוכים הן:

דף מ:

גמרא יצא ידי ברכה ראשונה כו'. נ"ב לפי פשוטו איירי בברכת המוציא ואחרונים הוסיפו דיצא אפילו בברכת הזן כפירש"י ועיין בחדושי רשב"א:

רש"י בד"ה מין קללה חומץ ונובלות כו' נ"ב היינו אליבא דלישנא בתרא דתלמודא דאמר במתני' כ"ע לא פליגי דבושלי כומרא היא ועוד לפי האמת יהיה נובלות דמתני' בושלי כומרא לכ"ע ומאן דפי' תמרי דזיקא הוא עומד בקושיא כמו שאפרש לקמן:

תוס' בד"ה נימא כו' וי"מ דמצי כו' אלא בברוך המקום כו' כצ"ל:

בס"ה נ"ב אבל פת ויין מסתמא חשבינן שהכל לגבייהו כברוך המקום ודו"ק:

בד"ה אמר אביי כו' שמונה עשרה אין בהן מלכות דאינן באין בפתיחה ובחתימה אין שייך מלכות אבל אלהי כו' היינו כמו מלכות כמו שמע ישראל ה' אלהינו ה' אתד דהוי במקום מלכות ולפי מה דפרישית כל היכא כו' כמו מלכות ניחא ולרבי יוחנן כו' כצ"ל:

דף מא.

גמ' וסנדליו וטבעותיו בידיו הוא והן כו' כצ"ל ונ"ב כן פירש"י בריש סוכה:

רש"י בד"ה בשלמא למ"ד כו' אוקימנא בבושלי כומרא כו' נ"ב מלשונו מובן דלא פריך תלמודא אלא אליבא דלישנא בתרא דמוקי מתני' בבושלי כומרא ולא פליגי ביה ולי נראה דהכי פריך מאחר דמפרש נובלות דתמרי בושלי כומרא מכ"ש דמתני' הוא מפרש בושלי כומרא ואפילו ללישנא קמא ודו"ק. וה"ה מאן דמפרש בתמרי זיקא דכ"ש הוא דמפרש מתני' דדמאי בתמרי זיקא ועומד בקושיא וק"ל:

תוס' בד"ה מיתיבי כו' להנהיג הכי כדפרישית לעיל באין ברכותיהן שוות כו' כצ"ל ונ"ב פירוש דפליגי ביה והלכה כרבי יהודה דמין ז' קודם והא דפסק הלכות גדולות דבורא פרי העץ קודם היינו בשניהן מז' מינים או שניהם אינם מז' מינים ודו"ק:

בד"ה א"ר ירמיה כו' כל המוקדם וכו' נ"ב פי' ומאי פריך ליה דילמא הוה חביב ליה אלא לעולם המוקדם קודם וק"ל:

דף מא:

תוס' בד"ה הלכתא כו' של לפתן ובאין לזון כו' ע"כ פי' ר"י דברים הבאים כו' ולא לאחריהם ולאחר הסעודה כו' כצ"ל והד"א:

בא"ד אין לנו דין זה כו' נ"ב ונמצא המסקנא לדידן דאין אנו מושכין ידינו מן הפת דבשר ודגים ומיני קדירות אינן צריכין ברכה כלל ופירות כגון תמרים ורמונים וכה"ג צריכין ברכה לפניהם ולא לאחריהם וק"ל:

דף מב.

רש"י בד"ה בירך על היין כו' כגון פרגיות ודגים נ"ב בשר עוף:

בד"ה מעשה קדרה חלקא טרגיס וטיסני נ"ב לעיל (דף ל"ז) עיין בפירש"י:

תוס' בד"ה לחמניות כו' כמו בפורים נ"ב העיקר לעיל בדף ל"ח בד"ה לחם העשוי כו':

בד"ה אתכא דריש כו' ולאכול עם ב"ה כצ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד חדש אתכא דר"ג כו':

דף מב:

תוס' בד"ה עשרה כו' והא דפריך ממתני' דמיירי כו' כצ"ל:

דף מג.

גמרא מדקתני והוא אומר על המוגמר כו' (זהו) מכלל דאיכא דעדיף מיניה ומסייע ליה כו' בר פחתי לא ידעת מאי קאמר לך עיין כו' כצ"ל:

דף מג:

גמרא משום דקרי ליה עצל וי"א כו' כצ"ל. :

דף מד.

גמרא לא הוה מחזיק כו' להו לכולהו ומשתבע כו' מורידין ממנו כו' וחסרונן על כל מה שבראת כו' לא במסכנות תאכל בה לחם וכתיב כו' אמר ליה דה' המינים על המחיה ועל הכלכלה ועל תנובת כו' ושמחנו בבנינה כי אתה טוב ומטיב לכל וחותם על הארן ועל המחיה מחתם במאי חתים כו' כצ"ל ונ"ב ס"א:

שם על הארץ כו' ועל כו' נ"ב ס"א דפרי על העץ ועל פרי העץ דחמרא על הגפן ועל פרי הגפן:

רש"י אחר ד"ה אפילו אכל כו' כצ"ל:

ד"ה וחסרונן כל צרכי סיפוקן והס"ד ושם נרשם גמרא ואח"כ נמחק:

ד"ה דעץ כו' צ"ל אפרי דעץ:

תוס' בד"ה על העץ כו' על השדה נמחק ונ"ב בכל הנוסחאות אינו:

דף מד:

גמרא א"ל רבא נ"ב צ"ל רב:

תוס' בד"ה ולבני מערבא כו' זמן תפילין אפ"ה לא מברכין דדוקא כו' היו מברכין וקשה דהוה מצי לשנויי כו' כצ"ל:

דף מה.

רש"י בד"ה מאי עמא דבר היאך נוהגין הס"ד ואח"כ מ"ה וכבר נהגו לברך בתחלה כו' מה שברא הס"ד והשאר נמחק:

תוס' בד"ה דחנקתיה כו' הנאה כי אם לשתות מים לצמאו והנאה דחנקתיה כו' כצ"ל:

בא"ד כדאמרינן לעיל. נ"ב דף ל"ו:

דף מה:

תוס' בד"ה אכל טבל כו' מן וה"ה אם אכלו שלשתן עד אלא מנאץ כל זה נמחק ונ"ב אין כאן מקומו והאשר"י הביא ראיה ממנו דדוקא אין מזמנים עליו אבל ברכה תחלה וסוף בעי אע"פ שהיא אכילת איסור ע"ש באשר"י. (עיין במהרש"א):

דף מח.

גמרא שמעון בן שטח דעבד לגרמיה הוא דעבד. נ"ב ותימה שבקהלת רבה אייתי האי עובדא ומסיק לשם שיאכל:

דף נח.

גמרא לנהרא כגני לייא כצ"ל ונ"ב וכן מוכח בערוך:

דף סא.

בד"ה אלא מעתה כו' נ"ב בילקוט בסוף שופטים מביא הגירסא בענין אחר והא כתיב וילך אלקנה על ביתו ואלקנה נביא היה וכו' היינו פסוק ויבא אלקנה על ביתו ולא אבין זאת אפילו תקרא אל ביתו וביתו הוא אשתו ואיך שמעינן מהאי קרא שהלך אתריה בדרך ובכל המקרא של ספר שמואל אין רמז ורמיזה שהיה הולך אחריה בדרך גם דברי התוס' שמוחקין הגירסא כל עיקר מן הספר קשה הוא בעיני בשלמא חילוף הגירסאות נמצא כמה פעמים בתלמוד אבל להיות בטלו הגירסאות כל עיקר ובטעות נכתב בספר דחוק הוא בעיני ונראה שחילוף הגירסאות אני רואה בכאן ולא כמו שכתב כאן או כמו שהביא הילקוט אלא ה"ג ויקם אישה וילך אחריה והאי קרא כתוב בסוף שופטים ויהי איש לוי גר בירכתי אפרים ויקח לו אשה פלגש בגבעה מבית לחם יהודה ותזנה עליו פלגשו וגו' ויקם אישה וילך אחריה וגו' ודעת המקשה שהיה הולך אחריה ממש אע"פ שכתוב כבר ותהי שם ימים וארבעה חדשים מה בכך אח"כ פגעו זה את זה בדרך או בעיר וילך אחריה וכדמשמע מקרא ותביאהו אל בית אביה אלמא שלא מצא אותה בבית אביה וכן פירש הקמחי להדיא שמצא אותה בדרך ואין לומר שמא הוא נמי ע"ה היה דסתם איש הכתוב במקרא איש חשוב הוא ואפשר לקיים נמי הגי' שלנו וסבירא למאן דמקשה דהאי איש לוי היה אלקנה שהיה ג"כ לוי כאשר מונה אותו ביחס בדה"י גם הכא כתיב בירכתי הר אפרים וגבי אלקנה כתיב ויהי איש אחד מן הרמתים צופים מהר אפרים ושמו אלקנה וגו' וע"ז סמך התלמוד שמקשה והא כתיב וילך אלקנה אחר אשתו ומשנה לשון המקראות להודיע שעל אלקנה קאי שהיה נביא ודרך הגמ' לשנות המקראות אבל הוא נגד המפרשים שאמרו פלגש בגבעה היה בתחלת ימי השופטים ואין מוקדם ומאוחר בתורה והיה בימי כושן רשעתים בימי עתניאל בן קנז וכן פירש"י ולפי זה א"כ לא היה אלקנה אבל לדעת הקמחי שכתב שפלגש בגבעה היה בין שמשון

לעלי יתכן דבר זה שפיר שהרי אלקנה היה נביא בשכבר הוא איש האלהים אשר שלח הש"י להוכיחו על מעשה בניו ודו"ק (עיין במהרש"א):

דף סד.

גמרא יענך ה ביום צרה ישגבך שם כו' ואני שמעתי דתפס לישנא דקרא המצוי ביעקב שאמר לאל העונה אותי ביום צרתי וה"נ כתיב בתהלים נדר לאביר יעקב משום דמצינו בקרא וידר יעקב נדר לה' ונאמר ג"כ מידי אביר יעקב ודו"ק נ"ל: